

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ПІВДЕННИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

«ПРАВА ЛЮДИНИ В ПЕРІОД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ»

Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції
(м. Одеса, 31 жовтня 2025 року)

*Друкується за наказом ректора Національного університету
«Одеська юридична академія» О. В. Тодошчака
(наказ № 3110-44 від 02.10.2025 р.)*

Відповідальний редактор – проректор з наукової роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, професор кафедри міжнародного та європейського права, Заслужений юрист України **Аракелян Мінас Рамзесович**

Заступник відповідального редактора – завідувач кафедри Філософії права Юридичного факультету Близькосхідного університету (Кіпр), член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права **Дамірлі Мехман Алишах огли**

Заступник відповідального редактора – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» **Бехруз Хашматулла Набієвич**

Укладачі:

Бехруз Хашматулла Набієвич – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Мануїлова Катерина Вікторівна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Грушко Мальвіна Валеріївна – кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Войтович Павло Петрович – PhD в галузі права, доцент кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія».

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їх наукові керівники, які рекомендували матеріали до друку.

Адреса редколегії:

Національний університет «Одеська юридична академія», кафедра міжнародного та європейського права, м. Одеса, 65009, вул. Фонтанська дорога, 23.
Тел. +38(048)719 8685.

«Права людини в період збройних конфліктів»: Міжнародна науково-практична конференція, присвячується Міжнародному дню прав людини, який відзначається міжнародною спільнотою 10 грудня. **31 жовтня 2025 р., м. Одеса: збірник матеріалів конференції. Одеса. 2025. 219 с.**

© НУ «Одеська юридична академія», 2025
© Кафедра міжнародного та європейського права НУ «ОЮА»

КОМПЕНСАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ В РАМКАХ РАДИ ЄВРОПИ: ЕЛЕМЕНТИ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ

Починаючи з 1949 року та особливо в умовах російської агресії проти України, Рада Європи (РЄ) і надалі виконує свою основну місію – захист прав людини та основоположних свобод. Ця загальноєвропейська Організація була і залишається платформою для розробки та прийняття важливих рішень не тільки для європейського континенту, а й усього світового співтовариства. Саме засідання органів РЄ стали майданчиком для підняття ряду питань щодо усіх правових аспектів війни, починаючи з оцінки дій російської федерації з 2014 р., так і її наслідками, сфокусованих саме на порушенні прав людини [1, с. 180].

Прийняті безпрецедентні рішення Парламентською Асамблеєю Ради Європи (ПАРЄ), Комітетом Міністрів (КМ), Європейським Судом з прав людини (ЄСПЛ) та іншими інституціями Організації дали поштовх для подальшого просування різних заходів зі створення необхідних механізмів для притягнення російської федерації до відповідальності. Не тільки сама ідея міжнародного компенсаційного механізму для відшкодування збитків, які є наслідком міжнародних протиправних діянь російської федерації проти України, а й реальні дії зі сторони РЄ стали вирішальними у запуску цього процесу.

Доцільно відзначити, що міжнародне право не містить універсальних механізмів відшкодування воєнних збитків, хоча визнає право потерпілої сторони як самої держави, так і юридичних та фізичних осіб на відшкодування та обов'язок порушника його здійснити. Однак, воно здійснювалося або в рамках реалізації «права переможця», або, за добровільної згоди винної сторони, через механізми *ad hoc*, до наприкладу можна навести, Компенсаційну комісію ООН. Але у випадку російської федерації, яка не визнає свого обов'язку відшкодовувати завдані її агресією збитки, досягнення справедливості стикається з проблемою подолання юрисдикційних імунітетів [2, с. 5].

Так, ще у Резолюції 2482(2023) від 26 січня 2023 р., ПАРЄ підтвердила готовність взяти на себе лідерство у створенні і підтримці функціонування цього механізму, відіграти провідну роль у його управлінні, при цьому виділяючи перевагу РЄ завдяки саме досвіду, набутому ЄСПЛ та КМ у оцінці та забезпеченні вимог справедливої сатисфакції за серйозні порушення прав людини [3].

Першим кроком до створення міжнародного компенсаційного механізму став Реєстр збитків, заподіяних агресією російської федерації проти України (Реєстр збитків) (*Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine*). Він був створений відповідно до Резолюції (2023)3 Комітету Міністрів РЄ щодо створення Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків, заподіяних агресією російської федерації проти України. Додаток до цієї Резолюції, містить Статут Реєстру, у якому визначено склад, структуру, функції та мандат органу. Основним призначенням Реєстру став документальний облік доказів та інформації, які пов'язані зі шкодою та збитками, що заподіяні міжнародно-протиправними діями агресора в Україні або проти України починаючи від 24 лютого 2022 р. або після цієї дати на території України як фізичним, юридичним особам, так і Українській [4]. Як підкреслено в Декларації саміту в Рейк'явіку, Реєстр мав стати першим компонентом майбутнього комплексного міжнародного механізму компенсації, включаючи Комісію з розгляду претензій та Компенсаційний фонд.

Сьогодні Реєстр повністю функціонує і до нього приєдналися 44 держави та ЄС – 41 як учасники та 4 як асоційовані члени. Реєстр збирає та реєструє претензії про компенсацію, подані фізичними особами, юридичними особами та державою Україна. Реєстр також зберігає докази на підтвердження цих претензій та його робота включає категоризацію, класифікацію та систематизацію претензій на основі певних критеріїв. Через свою Раду Реєстр оцінює претензії та визначає їхню прийнятність. Реєстр не розглядає та не оцінює отримані претензії по суті, не оцінює їхню вартість і не наказує будь-які виплати. Це буде функцією Міжнародної комісії з претензій (*International Claims Commission*). Реєстр та його робота будуть передані Міжнародній комісії з претензій і він продовжить свою роботу в рамках Комісії та відповідно до проекту Конвенції [6].

Робота над створенням Міжнародної комісії з претензій розпочалася у 2024 р., а в липні 2025 р. було вирішено це зробити на основі відкритої конвенції РЄ. КМ схвалив створення Спеціального комітету з питань створення Міжнародної комісії з претензій для України, який взяв на себе проведення поточних переговорів і 12 вересня 2025 р. завершив роботу над проектом Конвенції про створення Міжнародної комісії з претензій для України. У переговорах щодо проекту Конвенції взяли участь 55 делегацій, у тому числі 14 делегацій, недержав-членів РЄ та ЄС. Текст Конвенції передбачає приєднання інших зацікавлених держав та міжнародних організацій. Окрім того, Російська Федерація, якщо вона стане членом, покриватиме витрати Комісії. До того часу Комісія фінансуватиметься за рахунок щорічних нарахунків членів та добровільних внесків.

Очікується, що КМ незабаром схвалить проект Конвенції з метою її прийняття на дипломатичній конференції, запланованій на 15-16 грудня 2025 р. в Гаазі, де вона буде відкрита для підписання та набере чинності після здачі 25 ратифікацій, за умови, що відповідні фінансові зобов'язання будуть достатніми для підтримки початкової роботи Комісії [7].

Згідно проекту Конвенції, Комісія з претензій буде незалежним органом в інституційній структурі РЄ. Комісія з претензій розглядатиме претензії, подані та зареєстровані в Реєстрі збитків, а також претензії, подані безпосередньо до Комісії після її створення. Претензії розглядатимуться комісіями комісарів – незалежними експертами в галузі міжнародного права, вирішення спорів, оцінки збитків та інших відповідних галузях, які працюватимуть у своїй особистій якості. Комісія з претензій буде лише розглядати, оцінювати та приймати рішення щодо претензій і визначати суму компенсації, що підлягає виплаті в кожному конкретному випадку [8].

Комісія з претензій зосередиться на компенсації за шкоду, втрати або травми і, таким чином, сприятиме забезпеченню відповідальності та справедливості. Третій етап міжнародного механізму компенсації, а саме створення і функціонування компенсаційного фонду, ще потребує обговорення.

Однак, незважаючи на те, що як Міжнародна комісія з претензій, так і Спеціальний трибунал щодо злочину агресії проти України мають бути створені в рамках інституційної структури РЄ, це два різні механізми з різними мандатами, правовою основою та членством, які будуть діяти незалежно один від одного.

Потрібно загалом виділити, що міжнародний компенсаційний механізм в рамках РЄ має забезпечити громадянам України справедливе відшкодування збитків, завданих російською агресією і включає такі елементи, а саме: Реєстр збитків, до якого подаються заяви про завдані збитки, Комісія з розгляду заяв, що розглядає заяви, оцінює та визначає розмір компенсацій та Компенсаційний фонд, який планується наповнювати за рахунок конфіскованих за кордоном активів російської федерації.

Отже, можемо констатувати, що РЄ уже понад 75 років непохитно стоїть на сторожі захисту прав людини і від дня свого заснування неупереджено виконує поставлені завдання на основі європейських цінностей, а саме верховенства права, демократії та захисту прав людини. Ця Організація стала місцем не тільки розробки і прийняття важливих міжнародно-правових актів, а й безпосередньо бере участь у не тільки створенні, а й реалізації міжнародного компенсаційного механізму захисту прав жертв російської агресії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кузьма В. Ю. Внесок Ради Європи у підтриманні міжнародного правопорядку в умовах російсько-української війни. *Український часопис міжнародного права*. 2023. Спеціальний випуск присвячений 30-річчю Української асоціації міжнародного права. С. 177–183.
2. Відшкодування для України: моделі, перспективи, виклики. Аналітична доповідь / І. М. Городиський, М. В. Бем, С. Р. Косаревич, С. О. Верланов, Н. В. Василечко, А. А. Слюсар. Львів: Центр Дністрянського, 2023. 103 с. URL: https://dc.org.ua/uploads/material/war_reparations.pdf.
3. Resolution 2482 (2023). Legal and human rights aspects of the Russian Federation's aggression against Ukraine. Adopted by the Assembly on 26 January 2023 (7th sitting). URL: <https://pace.coe.int/en/files/31620/html>.
4. Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine. Adopted by the Committee of Ministers on 12 May 2023 at the 1466th meeting of the Ministers' Deputies. URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680ab259.
5. About Register of Damage for Ukraine. (RD4U). Official site. URL: <https://www.rd4u.coe.int/en/about-the-register>.
6. Frequently Asked Questions - Draft Convention Establishing an International Claims Commission for Ukraine. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/draft-convention-establishing-an-international-claims-commission-for-ukraine>.
7. CM(2025)139-prov - [1537/10.1]. Ad hoc Committee on the Establishment of a Claims Commission for Ukraine (CAHEC) - Draft Convention Establishing an International Claims Commission for Ukraine. 1537th meeting. 17 September 2025. URL: <https://search.coe.int/cm/eng?i=0912594880286c68>.

Ключові слова: Рада Європи, Реєстр збитків, Міжнародна комісія з претензій, Компенсаційний фонд, захист прав людини, російська агресія, відшкодування шкоди.

Key words: Council of Europe, Register of Damage, International Claims Commission, Compensation Fund, human rights protection, russian aggression, compensation for damage.

Плотнікова Марія Володимирівна

кандидатка юридичних наук, доцентка, доцентка кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства Сумського державного університету

ДІЯЛЬНІСТЬ РАДИ ЄВРОПИ У СТВОРЕННІ КОМПЕНСАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЗАВДАНИХ ЗБРОЙНОЮ АГРЕСІЄЮ РФ

Рада Європи (далі – РЄ) є провідною регіональною організацією на європейському

КАЧУРІНЕР В.Л.

Міжнародно-правова практика звільнення військовополонених.....116

Секція № 5

Міжнародні регіональні механізми захисту прав людини

СТОЙКО О.М.

Рішення ЄСПЛ щодо порушень прав людини у ході російсько-української війни.....120

ПРОЦЕНКО І.М.

Сучасна позиція Ради ООН з прав людини щодо односторонніх примусових заходів (на прикладі доповіді Спеціального доповідача).....122

КУЗЬМА В.Ю.

Компенсаційний механізм захисту жертв російської агресії в рамках Ради Європи: елементи та реалізація.....125

ПЛОТНІКОВА М.В.

Діяльність Ради Європи у створенні компенсаційного механізму відшкодування збитків, завданих збройною агресією РФ.....127

МІЩЕНКО І.В.

До питання перегляду постанов у справах про порушення митних правил у разі встановлення ЄСПЛ порушення міжнародних зобов'язань України.....131

РАЗДОРЖНИЙ Г.Ю.

Міграційна криза в Європейському Союзі : проблеми та перспективи вирішення.....133

Секція № 6

Захист прав найбільш вразливих груп населення

СІНЬОВА Л.М.

Щодо надання одноразової грошової допомоги учням перших класів в 2025 році.....135

МАНУЇЛОВА К.В.

Забезпечення рівності для груп із особливими потребами в умовах надзвичайних ситуацій.....137

TAYLOR A.V.

A few thoughts on the barriers to women's legal empowerment in islamic states.....140

ЖАКУН М.Ю.

Репатріація депортованих дітей у міжнародному праві: від нюрнберзької доктрини до гаазьких механізмів.....142

Секція № 7

Імплементація норм міжнародного права прав людини в національне законодавство України

МІНЧЕНКО Д.А.

Виконання рішень ЄСПЛ як індикатор правової зрілості держави: досвід України.....147